

Recenzja pracy doktorskiej mgr. Grzegorza Glenia pt: "Rywalizacja militarna Stanów Zjednoczonych i Chińskiej Republiki Ludowej w basenie Morza Południowochińskiego", napisanej pod kierownictwem naukowym Dr. hab. Ireneusza Topolskiego.

Przedłożoną do recenzji pracę doktorską mgr. Grzegorza Glenia oceniam z punktu widzenia następujących kryteriów:

1. Kryterium wyboru tematu rozprawy.

Recenzowana praca doktorska podejmuje istotny problem badawczy, jakim jest narastająca rywalizacja USA z Chinami, która obejmuje wszystkie dziedziny stosunków międzynarodowych. Najważniejszą z nich jest rywalizacja militarna, która jest sama w sobie bardzo złożonym zjawiskiem. Dlatego należy pochwalić autora recenzowanej dysertacji za pomysł ograniczenia militarnej rywalizacji USA-Chiny do regionu Morza Południowochińskiego. Stąd ma ona charakter dobrze dobrane i wyselekcjonowanego studium przypadku. Autor w rozdziale drugim poprawnie zidentyfikował znaczenie Morza Południowochińskiego jako przedmiotu sporu. Niemniej jednak pominął dwa istotne fakty. Po pierwsze, 25 lutego 1992 roku parlament chiński przyjął ustawę w której Morze Południowochińskie uznano jako morze terytorialne Chin. Na podstawie tej ustawy uzasadniają swoje prawo do egzekwowania swoich praw suwerennych na tym akwenie. Po drugie, zgodnie z prawem morza z 1986 roku o przynależności danej wyspy do danego państwa decyduje kryterium zamieszkania przez ludność. W tym duchu orzekł Trybunał Arbitrażowy w 2016 roku. Postanowienia tam zawarte mają istotne znaczenie w analizach dotyczących statusu akwenu Morza Południowochińskiego. Orzeczenie to czyni działanie Chin w sprawie egzekucji praw suwerennych na tym akwenie bezprzedmiotowym.

2. Kryterium oceny założeń badawczych.

Kryteria o których mowa zostały przedstawione w liczącym 12 stron wstępie. Moja ogólna ich ocena jest pozytywna.

Tak więc na początku doktorant uzasadnił wybór cezury czasowej - co jest zabiegiem bardzo trafnym. Użyte argumenty i uzasadnienie są bardzo trafne i adekwatne. Co się tyczy wyboru początkowej daty tj. 2010 roku, to pominięto istotny fakt polityczny w postaci ogłoszenia "strategii pivotu", przez Stany Zjednoczone, której założenia zostały przedstawione w artykule Hilary Clinton, opublikowanym na łamach "Foreign Affairs" w październiku 2010 roku. Pivot ku Azji to początek nowej strategii USA motywowanej chęcią przeciwstawienia się rosnącym w siłę Chinom.

Na s.13 doktorant przedstawił 5 pytań badawczych. W mojej ocenie to jeden z najważniejszych aspektów oceny pracy doktorskiej, ponieważ wiąże się on z opracowaniem wiedzy na dany temat i sposobem jego objaśnienia. Pytania świadczą o tym jak dany problem badawczy ma być rozwiązany.

1

Wszystkie pięć pytań badawczych zostało sformułowanych prawidłowo pod względem merytorycznym i co najważniejsze są one logicznie powiązane. Nie oznacza to jednak, że nie budzą one wątpliwości. Dotyczy to pytania pierwszego w następującym brzmieniu: "Co sprawia, że relacje Stanów Zjednoczonych i Chińskiej Republiki Ludowej należy określić mianem rywalizacji militarnej?". Takie sformułowanie sugeruje, że stosunki między obydwojma mocarstwami są zdominowane przez rywalizację militarną. Problem polega na tym, że w stosunkach między nimi nie ma wyścigu zbrojeń wedle zimnowojennego wzoru USA-ZSRR, który nieustannie stwarzał dylematy bezpieczeństwa dla obydwu stron. Decydują o tym dwa czynniki.

Po pierwsze, ogromny dysparytet w potencjale militarnym USA i Chin. Chiny są świadome tego faktu, ale nie podejmują nadzwyczajnych wysiłków, tak jak robił to Związek Radziecki, aby dorównać Stanom Zjednoczonym.

Po drugie, USA i Chiny traktują siebie nie jako rywale, ale jako konkurenci w różnych dziedzinach. W tej sytuacji rywalizacja militarna jest tylko jedną z rywalizacji i to nie najważniejszą, ponieważ ta w sferze ekonomiczno-technologicznej ma o wiele większe znaczenie.

Na stronie 14 doktorant przedstawił cztery hipotezy badawcze. W praktyce badawczej nauk społecznych przyjmuje się formułowanie i weryfikowanie jednej głównej hipotezy badawczej plus jedne lub dwie hipotezy pomocnicze. Takie rozwiązanie określa przedmiot i zakres badania w jednoznaczny sposób. Formułowanie problemu badawczego w postaci kilku hipotez nie sprzyja spójności i konkretności badań. W recenzowanej pracy doktorskiej wartość poznawczą zachowuje tylko pierwsza i czwarta hipoteza, podczas gdy druga i trzecia są najzwyczajniej banalne i nic nie wnoszą.

Na stronach 14 i 15 doktorant opisał metody badań. Ich opis jest skromny ale wystarczający.

Istotną częścią wstępu jest przedstawienie stanu badań. Doktorant odwołał się do istotnych publikacji, ale mimo wszystko odczuwa się pewien niedosyt z powodu pominięcia ważnych badań jakie na temat wojskowej rywalizacji USA-Chiny podejmuje amerykański think-tank Rand Corporation, którego raporty i opracowania na ten temat są powszechnie dostępne.

3. Kryterium sposobu rozwiązania problemu badawczego.

Recenzowaną pracę doktorant podzielił na 4 rozdziały. Ich tytuły są sformułowane w sposób przejrzysty i są logicznie powiązane, tworząc z przyjętymi we wstępie założeniami badawczymi. Nie oznacza to jednak pewnych rozbieżności w treściach poszczególnych rozdziałów.

Tak więc rozdział pierwszy zatytułowany "Istota i specyfika rywalizacji militarnej" jest rozdziałem o wysokiej wartości analitycznej, ponieważ doktorant, zjawisko (proces) militaryzacji ujął z punktu widzenia teorii i modeli teoretycznych dyscypliny stosunki międzynarodowe. Należy go zatem ocenić bardzo dobrze. W tym miejscu pojawia się jednak wątpliwość, dlaczego we wstępie doktorant nie opowiedział się za konkretną teorią

(modelem) w kategoriach których mógł zdefiniować cel badań, pytania badawcze i hipotezę. Wielka szkoda, że doktorant nie odwołał się do modelu "dylematu bezpieczeństwa", który jest w moim przekonaniu najbardziej adekwatnym narzędziem badawczym problematyki rywalizacji militarnej USA-Chiny.

Rozdział drugi nosi tytuł "Uwarunkowanie rywalizacji militarnej Stanów Zjednoczonych Ameryki i Chińskiej Republiki Ludowej w basenie Morza Południowochińskiego". To bardzo udany przykład analizy czynnikowej z wykorzystaniem bogatego zestawu danych empirycznych. Niemniej jednak w rozdziale 2.3 poświęconym militarnym determinantom w tabelach od 1 do 7 nie wiadomo czemu doktorant przedstawił dane za okres 2001-2011, podczas gdy we wstępie zadeklarowano, że analizą zostanie objęty okres 2010-2021. W podsumowaniu tego rozdziału doktorant pisze o narastającej nieufności między obydwoma mocarstwami. To bardzo ostrożne sformułowanie, ponieważ w rzeczywistości ma miejsce narastający dylemat bezpieczeństwa. Pomimo bogatej treści danych empirycznych, lektura tego rozdziału stwarza pewien niedosyt w części dotyczącej uwarunkowań ekonomicznych, ponieważ nie uwzględniono istotnego problemu jakim jest wojna handlowa, blokada technologiczna stosowana przez obydwa mocarstwa nie mówiąc już o zjawisku "decoupling" czyli próbie wyizolowania Chin z gospodarki światowej.

Rozdział trzeci został zatytułowany następująco: "Koncepcje rywalizacji militarnej Stanów Zjednoczonych Ameryki i Chińskiej Republiki Ludowej w basenie Morza Południowochińskiego". Rozdział o takim tytule zajmuje ważne miejsce w strukturze tej pracy. O ile rozdział podejmował kwestie materialnych determinant, to rozdział trzeci - co jest naturalną kolejną rzeczą skupia się na niematerialnych aspektach militarnej rywalizacji obydwu mocarstw. Realizację tego rozdziału należy ocenić pozytywnie., ponieważ doktorant na s.127 deklaruje, że "zostaną przeanalizowane oficjalne dokumenty wydane przez najwyższe władze państwowe USA i ChRL dotyczące strategii i polityki zagranicznej". To słuszone założenie ponieważ Koncepcje rywalizacji militarnej są pochodną strategii międzynarodowych i odnoszą się do sposobów i metod użycia sił zbrojnych. W mojej ocenie doktorant uwzględnił podstawowe i kluczowe dokumenty opublikowane przez obydwa mocarstwa. W przypadku Chin doktorant ograniczył się do jedyne go źródła jakim są Białe Księgi, które są dokumentami o wyjątkowo dużej ogólnikowości. Bardziej konkretne są wypowiedzi przedstawicieli Chin w tym także wojskowych na Regionalnym Forum ASEAN(ARF) oraz na międzynarodowych konferencjach organizowanych przez International Institute for Strategic Studies określonych jako IISS Shangri - La Dialogue.

Przypomnieć należy, że koncepcje militarne określają zadania rodzajów sił zbrojnych (wojska lądowe, lotnictwo i siły morskie). Nade wszystko wyznaczają misje dla sił konwencjonalnych i nuklearnych. Chiny i USA są mocarstwami nuklearnymi, ale w tej dziedzinie ma miejsce ogromny, dysparytet na niekorzyść Chin. W rozdziale tym nie odniesiono się do strategii antydostępowej Chin oraz strategii nuklearnej opierającej się na zasadzie że jako pierwsze nie użyją one broni nuklearnej. Rekonstrukcja militarnej koncepcji Chin nie jest zagadnieniem łatwym, ale szkoda, że doktorant nie wykorzystał publikacji Rand Corporation na ten temat.

Rozdział czwarty został zatytułowany następująco: "Działanie militarne Stanów Zjednoczonych Ameryki i Chińskiej Republiki Ludowej w basenie Morza Południowochińskiego"

Na s.181 w pierwszym zdaniu nowego rozdziału doktorant pisze, że USA uznają Chiny jako rywala. W dokumentach rządu tego mocarstwa używa się terminu "competitor" - co należy rozumieć jako konkurent. Rozdział czwarty jest podzielony na dwie części. Pierwsza jest zatytułowana "Rozwój potencjału militarnego", ale bez wskazania podmiotu (podmiotów). Z treści wynika, że chodzi o potencjał USA i Chin (s.182-196). Ale jest powtórzenie treści rozdziału 2.3 pt. "Uwarunkowania militarne". Zawartość rozdziału czwartego od strony 196 do strony 226 odpowiada tytułowi i jest zrealizowana kompetentnie.

Podsumowanie pracy liczy niecałe 10 stron i zawiera merytoryczne konkluzje które można podsumować następująco.

Po pierwsze, doktorant dokonał trafnego wyboru dla zilustrowania militarnej rywalizacji USA-Chiny na przykładzie akwenu Morza Południowochińskiego. Rywalizacja tych mocarstw została bardzo dobrze udokumentowana.

Po drugie doktorant w wystarczającym stopniu wykazał przyczynę tej rywalizacji. Na s.231 pisze, że to uwarunkowania polityczne i militarne w największym stopniu przyczyniły się do rywalizacji pomiędzy USA i Chinami. Ale inne przesłanki również odgrywają ważną rolę na przykład to, obydwie mocarstwa całkowicie odmiennie interpretują Konwencję Prawa Morza z 1982 roku, w tym delimitację morza terytorialnego, strefy przyległej, wyłącznej strefy ekonomicznej.

Po trzecie, nieodłącznym elementem rywalizacji w akwenu Morza Południowochińskiego są państwa ASEAN, które są przedmiotem zabiegów ze stron Chin i USA.

Po czwarte, na stronie 237 doktorant stwierdza, że USA i Chiny posiadają wystarczający potencjał wzajemnie gwarantowanego zniszczenia (ang. Mutual Assured Destruction MAD). To wątpliwe stwierdzenie. Chiński potencjał nuklearny jest przestarzały i niewystarczający do wykonania uderzenia odwetowego (ang. second strike capability).

Konkluzja

Praca doktorska autorstwa mgr. Grzegorza Glenia jest wartościowym projektem badawczym. Charakteryzuje się bardzo dobrymi walorami poznawczymi, dzięki zastosowaniu właściwych metod badawczych. W wymiarze empirycznym prezentuje się bardzo dobrze dzięki wykorzystaniu właściwych źródeł informacji (źródeł pierwotnych i wtórnych). To bardzo ważna zaleta recenzowanej pracy.

Podjęty przez doktoranta temat jest bardzo ważny z punktu widzenia poznania i badania stosunków międzynarodowych w regionie Indo-Pacyfiku. Recenzowana praca mgr. Grzegorza Glenia spełnia merytoryczne i formalne kryteria stawiane pracom doktorskim. Pisząc pracę o takich walorach doktorant potwierdził, że opanował w bardzo dobrym stopniu umiejętność prowadzenia pracy badawczej.

Ponadto stwierdzam, że odpowiada ona kryteriom pracy doktorskiej w dyscyplinie „Stosunki Międzynarodowe” dzięki takim cechom jak:

Po pierwsze, przedmiot badania pracy doktorskiej mieści w polu badawczym stosunków międzynarodowych ponieważ przedmiotem analizy są strategie międzynarodowe podmiotów sprawczych jakimi są USA Chiny

Po drugie ,biorąc pod uwagę kryterium strukturalne praca analizuje interakcje obydwu mocarstw w kluczowej dziedzinie stosunków międzynarodowych jakim jest militarna rywalizacja.

Po trzecie ,praca odnosi się do regionalnego poziomu stosunków międzynarodowych w postaci Regionu Morza Południowo-Chińskiego.

Po czwarte ,w recenzowanej pracy doktorskiej odwołano się do właściwych dla dyscypliny SM, pojęć badawczych, koncepcji analitycznych i teorii.

Biorąc zatem pod uwagę moją pozytywną ocenę naukową recenzowanej pracy doktorskiej wnioskuję jednoznacznie o dopuszczenie Pana mgr. Grzegorza Glenia do następnego etapu w przewodzie doktorskim.

Prof. dr. hab. Marian Edward Haliżak

